

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Пелагия Михайлова Терзийска, ЮЗУ „Н. Рилски“ – Благоевград за дисертационен труд на тема: **„СЕМЕЙСТВОТО В ИЗРАЕЛСКАТА ДЕТСКА ЛИТЕРАТУРА ОТ СЪЗДАВАНЕ НА ДЪРЖАВАТА ДО ДНЕС“**, за получаване на образователната и научна степен „доктор“ Професионално направление 2.1. Филология; Докторска програма „Литература на народите на Европа, Америка, Африка Азия и Австралия“

Автор: Зохар Якобсон

Научен ръководител: доц. д-р Таня Стоянова

Настоящата рецензия е изготвена на основание заповед № **863/17.05.2024** г. на ректора на Югозападен университет „Неофит Рилски“, както и на решение на научното жури по процедурата.

Общо представяне на процедурата и докторанта

Зохар Якобсон е докторант на самостоятелна подготовка по професионално направление 2.1. Филология, в катедра „Германистика и романистика“ към Филологическия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Процедурата и представеният комплект от документи е съобразен със ЗРАС и Правилника за развитие на академичния състав на Югозападния университет.

Образованието и професионалният ѝ опит като учител в Израел я насочват към третата степен на висше образование – ДП „Литература на народите на Европа, Америка, Африка Азия и Австралия“ в България - ЮЗУ „Неофит Рилски“ и към избора на темата на дисертационното изследване.

Актуалност на тематиката

Семейството е от съществено значение за изграждането на човека като личност, на отношението му към другите, към обществото. Като социално образувание всяко едно семейство има различен образователен и материален

статут, членовете му имат своите възгледи и интереси, и разбиране по отношение на ролята си в тази обществена единица. То е този главен фактор, който е и масов, и директен, и социално лимитиращ в самата система на обществото и държавата като цяло.

В тази връзка изследване, насочено към проучване на развитието на детската литература в социокултурен контекст е отговорна и значима задача, която заслужава особено внимание. Избраната от Зохар Якобсон тема е не само интересна, но и актуална и дисертационна.

Докторант Якобсон насочва към проблема за отразяването на новото семейство в детската литература на Израел в социокултурен контекст през цялата история на държавата - от основаването ѝ през 1948 г. до днес. Похвално е намерението да се открият ключови тенденции в детската литература, изразеното в нея отношение към семейството, към динамично променящата му се структура. Усилията са насочени към изследване и подчертаване на значимостта на детската литература в отразяването и формирането на израелското общество; към показване на нов феномен, който все още не е достатъчно проучен - новата структура на едно семейство в израелската литература, възможността на детето да се идентифицира с нея и да се почувства, че не е различно, че е като другите и връстниците му го приемат като равно.

Представеният за рецензиране дисертационен труд съдържа общо 139 страници, от които 124 страници основен текст 15 библиография. Съдържа предговор, три глави, заключение и списък с използвана литература, включваща 181 библиографични единици на английски език.

Представяне на труда и оценка на съдържанието

В предговора докторант Якобсон разсъждава върху развитието на детската литература през годините и използването ѝ като инструмент от възрастните и различните режими за насочване на децата и на младежите, и донякъде контролиране на тяхното развитие в граждани, които ще следват идеите на режима. Обобщава, че детската литература е била използвана за насочване и проектиране на добродетелите и морала на младите.

Подчертава, че от самото начало еврейската детска литература е необходима, за да подсили ционистката идеология, заселването, мита за „Сабра“, като отхвърля и омаловажава чуждото, като пренебрегва теми, които не са в съответствие с идеологията на социалната адаптивност; че „писателите на еврейската детска литература са се отнасяли с презрение към герои, които се отклоняват от нормата“, че включват герои, които затрудняват живота на аутсайдера, независимо дали това са родители или роднини на малкия читател. Въпреки това, винаги е имало положителен герой, който да помага и да служи като образователна фигура със своите ценности и поведение. Изтъква, че днешната литература се фокусира върху детето, което се учи да се справя с проблем или предизвикателство и да живее с него, подпомагано от възрастните в живота си.

През призмата на личната си история докторант Якобсон аргументира избора на темата на дисертационното изследване. Липсата на израелска литература, дори в превод, предназначена за малки деца, които трябва да растат в новото семейство – с един родител, е достатъчно значимо основание да изследва този проблем и установи дали той е част от преднамерени тенденции, зададени от социалния свят на възрастните или от икономически възгледи за света. Личната връзка на изследователя с темата формира личния ѝ интерес и служи като гледна точка към света на самотното родителство.

Теоретичното проучване на литература, свързана с избраната за изследване тема (с.7-17 с.) включва: общ преглед на развитието на еврейската детска литература; значението на детската литература като образователен елемент; детската литература като израз на светогледа; социални тенденции в детската литература; детската литература като средство да обучава и индоктринира (налага, насажда, втъпява идеи) младите читатели. В този контекст се посочва за необходимостта от наблягане върху основните ценности, които режимът, включително учители и писатели искат да дадат на децата, за да ги направят полезни и послушни граждани.

От писателите на детска литература се очаква да пишат истории, които представят нормативно поведение, на което децата биха искали да подражават. Авторът обобщава, че част от детската литература е написана с цел да образова читателите и понякога да ги накара да се идентифицират с определени герои или да извлекат полезни уроци за правилното поведение и желаните начини на мислене. Затова желанието и потребността на педагозите да използват детската литература като средство за изява на дидактически послания е обосновано. Въпреки че описва и отразява културата, социалните норми и ценностната на система, детската литература има значителна роля в развитието на тенденциите и политиката в образованието.

Различни дефиниции за семейство са представени в следващата глава. Цитирани са схващания, според които социалните промени през последните десетилетия създават ситуация, в която социалните дефиниции на семейството, които са приети в миналото, вече не са валидни и в днешно време е много трудно да се постигне съгласие за едно-единствено определение. Покрай конвенционалния семеен модел се посочват алтернативи, като семейства с двоен доход, семейства с един родител, семейства от един и същи пол и т.н. Посочват се твърдения, според които всяка дефиниция и анализ на семейството трябва да бъдат извършени при отчитане на социалния и културен контекст.

Докторант Якобсон представя изследвания от 90-те години на XX век, които определят, израелското семейство като стабилно и тази стабилност се дължи на: икономическата зависимост на младото израелско семейство от родното му семейство; патриархалните ценности, произтичащи от еврейската религия; раждаемостта в израелското общество, свързано с "демографския проблем" и желанието да се запази еврейското мнозинство в Израел; процъфтяващият брачен бизнес и социалното изискване, особено на жените, да продължат да се грижат за порасналите си деца, които са напуснали къщата, а по-късно и за своите внуци и застаряващи родители.

Констатациите от направените проучвания са, че големите имиграционни вълни от бившия СССР и Етиопия допринасят за демографските промени в семейната структура и нейните проблеми, като до голяма степен увеличават броя на семействата с един родител в Израел и това го доближава по своите характеристики до индустриализираните модерни общества в света.

През 20-те години на нашия век в израелската семейна структура настъпват драматични промени, както в Европа. Традиционната семейна структура не е изчезнала, но със сигурност е загубила господството си заради голямо разнообразие от нови възможни семейни структури. Въвежда се терминът „ново семейство“ от организация New Family, която се бори за равни права на всички семейства в Израел, дори когато те не отговарят на определението за семейство според израелското законодателство. Освен това силното желание да има дете кара израелската жена да избере алтернатива за „ново семейство“ и това е нарастваща тенденция. Благодарение на нарастващото социално приемане на „новите семейства“, включително семейства с един родител и еднополови, те вече са възможни, а раждането на дете в такова семейство повдига много въпроси.

Особен интерес предизвиква отразяването на новото семейство в съвременната детска литература, на което докторант Якобсон отделя специално внимание. Тя посочва, че по-голямата част от детските истории са на теми от реалността; теми от средата, преживяванията на децата и тези на техните близки – семейството. Тези истории допринасят от една страна за развитие на детето и разбирането му за света на възрастните. От друга действат като медиатори, обогатявайки света на децата и предавайки различни културни послания; освобождават ги от емоционалната им натовареност – терапия чрез книги; източник са на смислено обучение за децата и място, където се консолидира тяхната „Аз“ идентичност; имат важна роля в осъществяването на възприятието за семейството, с неговите многобройни роли и сложност в нашето духовно пространство.

Авторката посочва, че Митът за идеалното, успешно, „едно голямо щастливо семейство“, основано на брака и раждането, е сравнително често срещан в детската литература и читателите, се пристрастяват към тези социологически и психологически модели и действат спрямо тях. В тази литература обикновено се среща образа на патриархалното семейство. Заедно с това съвременната литература съдържа модели на алтернативни семейства, по-често срещани отколкото в миналото, но тези модели все още се възприемат като решения на проблем, а не като резултат от свободен избор. Ангажираността със света на индивида, опитът да се намери отговор на психологическите му потребности и желанието чрез литературата да се справи с проблемите и новите си прозрения са основни оси в съвременната детска литература в Израел. Историите са добър начин да се помогне на децата с техните емоции, в процесите на социализация по защитен начин, докато детето се идентифицира с героите на книгата.

На фона на идеалистичната Сабра стои образът на евреина от диаспората като сянка. Първият е по-привлекателен от покорния и раболепен втори, чието съществуване допринася много за създаването и предпочитането на Сабра. Визията на героя е била въплътена в пионера, фермера, боеца, показващ сила, енергичност, действие и независимост. Евреинът от диаспората символизира това, което всички са искали да забравят и да се отдалечат от него; антитезата на Сабра

Детската литература от второто десетилетие на ХХI век съчетава истории, представящи различни семейни среди, като подчертава, че всяко дете е изправено пред уникални трудности в семейството си. Появава се нишова литература от и за нетрадиционни семейства, като особено внимание се обръща на книгите, описващи семейства на деца с увреждания или със специални потребности.

Направеният от докторанта анализ разкрива повратна точка в израелската детска литература по отношение на представянето на "другите" и "различните" семейства. Авторите все по-често обръщат внимание на необходимостта от обяснение и представяне на нетрадиционни семейни структури, като

предоставят положителна перспектива за разнообразните семейни форми. Особено внимание се обръща на книгите, които обясняват създаването на нови семейства, като целта е да се постигне разбиране и приемане от израелското общество.

Докторант Якобсон подчертава решаващата роля на детската литература в образоването на децата по отношение на различните семейни модели, като насърчава признаването на наличие на радости и скърби във всяко семейство и факта, че никое семейство не превъзхожда по своята същност друго. Тази еволюция отразява променящите се обществени ценности и постепенното приемане на различните семейни структури в многорелигиозното израелско общество.

Преценка на публикациите:

Публикациите са 6 на брой и съответстват на проблематиката разглеждана в дисертационния труд.

Автореферат

Авторефератът представя по обобщен начин дисертационната разработка. Открити са обобщените изводи и препоръки.

Препоръки и бележки:

- Да се преодолеят повторения на абзаци.
- Смятам, че дисертационният труд би спечелил, ако се отрази разликата между детската литература за предучилищна възраст и тази за следващия период от развитието на детето.
- Резултатите от направения анализ на развитието на детската литература през различните периоди е добре да се онагледят чрез диаграми, графики. Така по-ясно ще се открият промените и тенденциите, които се появяват в тази литература.
- Необходимо е да се открият приносите и коректно да се формулират. Вместо приноси са посочени препоръки.

Въпрос:

- В резултат от направеното изследване *какви препоръки бихте могли да отправите към съвременния израелски писател (Нишовия писател) и учител?*

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Представеният дисертационен труд, разработен от докторант Зохар Якобсон, отговаря на изискванията, които се предявяват към разработки за придобиването на образователната и научна степен „доктор“.

На основата на очертаните достойнства на труда давам положителна оценка и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Зохар Якобсон в област на висше образование 2.1. Филология, Докторска програма „Литература на народите на Европа, Америка, Африка Азия и Австралия“.

29. 05.2024 г.

проф. д-р Пелагия Терзийска